

ברכת האילנות

מצווה מעשית לחידוש הקשר
בין עם ישראל לטבע

ישראל גלון, עינט קרמר

ברכת האילנות שתיקנו חז"ל מעידה על יחסם של חז"ל לטבע, לצומח ולעונות השנה, על התבוננותם המעמיקה בתופעות אלו, ועל רצונם שהאדם יכילם כחלק מהווייתו.
בעולמנו המתועש, שבו רבים מאיתנו שבויים במעגל העשייה ולא זוכים לחוות את עולם הטבע בשגרה, שולחת אותנו ברכת האילנות באופן אקטיבי אל החוף בקרבת הבית, למצוא שני אילנות מלבליים, להתבונן בנחת ביופיים, להשתכר מריחם וליהנות מזרימת החיים הרוויים בהתחדשות מתמדת. היטיב לבטא זאת אמוץ כהן בספרו "עונות השנה":

"הכול מסביב פורח. שטחים רחבים בארץ מכוסים פרחים מפרחים שונים ואין תמה שהאוויר מתבשם וריחות נודפים מכל עבר, מה שמשווה לארץ ארשת של חג. יותר מבכל עונה נאים העצים באביב, שעה שהם מתכסים שפע פרחים. ובייחוד כשהפריחה קודמת ללבלוב, כגון בשקד, ובאפרסק, ובמישמש ובאגס. אין לך מראה חגיגי יותר מנוף של אילן הטובל בשפע ציצים זכים מלובן או מגוונים בוורוד. ענפים שהיו עד עתה קפואים וחדלי חיים, מתעטפים פרחים חיים רעננים, צפופים ודחוקים עד אפס מקום..."

בדור זה, בו רבים מאיתנו מנותקים מעולם הטבע, יש מקום לשים דגש מיוחד על ברכת האילנות, המחזקת בלבנו את אהבת ארצנו והכרת הטוב. זוהי הזדמנות נפלאה לצאת עם בני המשפחה והקהילה לחצרות, למטעים או לגינות הקהילתיות בערים, ליהנות מפריחת האביב של עצי הפרי והנוי ולברך ברוב עם את ברכת האילנות על פריחת עצי פרי בחודש ניסן.

ישראל גלון, משרד החקלאות
עינט קרמר, טבע עברי

להרחבה על תרומת העצים לאדם ולסביבה ועל ההגנה עליהם -
באתר יחידת פקיד היערות www.moag.gov.il/trees
למאמרים ומערכי שיעור בנושא יהדות וסביבה -
באתר טבע עברי www.tevaivri.org.i

"אז ירננו כל עצי יער" ברכת האילנות כהזמנה לחוויית התחדשות הטבע

"אמר רב יהודה: האי מאן דנפיק ביומי ניסן [=זה שיוצא בימי ניסן] וחזי אילני דקא מלבליי [=ורואה אילנות מלבליים], אומר 'ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם'. (ברכות מג, ע"ב)

חודש ניסן, חודש החירות, הוא גם "חודש האביב" – חודש שבו הטבע מתעורר לאחר תרדמת החורף ופורח בגוונים מרהיבים ומשובבי לב. בשעה זו, כשהאדם רואה לראשונה עצי פרי בפריחתם, נאמרת "ברכת האילנות" – ברכה המודה לקב"ה על התחדשות עולם הטבע. אנו מודים לה' על לבלוב האילנות: על הפרח – השלב הראשון ביצירת הפרי, על הבריות הטובות – החרקים הדואגים להאבקה, על טוב האילנות – המהנים אותנו בפרי, בנוי, בקליטת פחמן דו חמצני, ובצל, ועל היופי – כן, על יופייה של הבריאה המתחדשת מדי שנה ומרחיבה את הלב ואת הנפש. כדברי הרב עוזי קלכהיים זצ"ל:

"לאחר חורף רטוב וסגרירי, אחרי ששבו העבים אחר הגשם, מתייצבת לפנינו חמה של ניסן. בזיו פניה המאירות והמחייכות ובקרניה החמות והמלטפות, מבשרת לנו על ימי האביב הקרבים ובאים. ולעומתה נענית האדמה ומתחממת ומוציאה צמחייה, ומתעטפים האילנות בלבושם האביבי הירוק, אחר שהיו מושלכים חשופים כל החורף לקור ולגשמים. ובתרועת אביב עונים האילנות, בפריחות ובריחות הממלאים חללו של עולם. גם אנו כבני אדם זוכים באותה עת לענדה מיוחדת, ופינו מתמלא שירה בברכת האילנות- ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות..."

אביב אריאנה הרן

בְּקֶר אֶחָד הַתְּעוֹרְרָנוּ וּפְשׁוּט יִדְעֵנוּ - אָבִיב.
תּוֹפְפוּהוּ סִנְדְּלֵי הַיְלָדִים בְּחוּצוֹת,
שְׂרוּהוּ הַכּבָּסִים הַפּוֹתֵבְשִׁים בְּרוּחַ הַקְּלִילָה,
אִמְרוּהוּ פְּרָחֵי הַשָּׁדִיף הַפּוֹלֵבֵל כְּמוֹל.

בְּקֶר הַתְּעוֹרְרָנוּ וְתִמְהֵנוּ - כְּבָר אָבִיב?
וְאָנוּ, הַפּוֹתֵלְבָטִים בֵּין הָעוֹנוֹת הַמְּתַחַלְסוֹת,
אִישׁ לֹא שָׁאֵל אוֹתָנוּ אִם עֵינֵינוּ נְכוֹנוֹת לְקַדֵּם אֶת זֵינוֹ הַמִּשְׁכָּר שֶׁל
הַשָּׁקֵשׁ,
אִם לִבְנוּ פְתוּחַ לְאֶהְבוֹת חֲדָשׁוֹת,
אִם יֵשׁ בְּנוֹ הַפֶּחַ לְקַלֵּט אֶת כָּל הַשִּׁפְעַת הַזֶּה הַנִּיתָךְ עֲלֵינוּ פְתָאוּם
פְּשׁוּט, בְּקֶר אֶחָד הַתְּעוֹרְרָנוּ וְהִנֵּה - אָבִיב.

תהילים מזמור כט

א מזמור לְדָוִד: הֲבוּ לַה' בְּנֵי אֱלֹהִים הֲבוּ לַה' כְּבוֹד וְעֹז.
ב הֲבוּ לַה' כְּבוֹד שְׁמוֹ הַשְׁתַּחֲוּוּ לַה' בְּהִדְרַת-קֹדֶשׁ.
ג קוֹל ה' עַל הַמַּיִם אֶל הַכְּבוֹד הַרְעִים ה' עַל-מַיִם רַבִּים.
ד קוֹל ה' בְּכַחַּ קוֹל ה' בְּהַדָּר.
ה קוֹל ה' שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיִּשְׁבֹּר ה' אֶת אֲרָזֵי הַלְּבָנוֹן.
ו וַיִּקְרֹעַם כְּמוֹ עֵגֶל לְבָנוֹן וַיִּשְׁרֹץ כְּמוֹ בָן-רְאֵמִים.
ז קוֹל ה' חִצָּב לַהֲבוֹת אֵשׁ.
ח קוֹל ה' יַחִיל מִדְּבַר יַחִיל ה' מִדְּבַר קֹדֶשׁ.
ט קוֹל ה' יַחֲלֹל אֲיָלוֹת וַיִּחַשֵׁף יַעֲרֹתֵיהֶן כִּלּוֹ כִּלּוֹ אִמֹר כְּבוֹד.
י ה' לַמַּבּוּל יֵשֵׁב וַיֵּשֶׁב ה' מֶלֶךְ לְעוֹלָם.
יא ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם.

תהילים מזמור ככו

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן חִינּוּ כַחֲלָמִים.
ב אֲזַי מִלְּאֵי שְׁחוֹק פִּינוּ וְלִשְׁוֹנוֹ רָנָה.
ג אֲזַי יֵאמְרוּ בְּגוֹיִם הַגְּדִיל ה' לַעֲשׂוֹת עִם אֲלֹהֵי.
ד הַגְּדִיל ה' לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ חִינּוּ שְׂמִיחָם.
ה שׁוֹבָה ה' אֶת שְׁבִיתֵנוּ כַּפְּאִיקִים בְּנִגְבָּ.
ו הַזֹּרְעִים בְּדַמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ.
ז הַלֹּחֵץ יִלַּךְ וּבִכְהָ נִשְׂא מִשְׁךְ-הַזֶּרַע, בֹּא-יֵבֵא בְרִנָּה נִשְׂא אֲלֻמְתָיו.

תהילים מזמור קמח

א הַלְלוּ-יְהוָה: הַלְלוּ אֶת-ה' מִן-הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בְּמַרְוִימָם.
ב הַלְלוּהוּ כָל-מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָל-צָבָאוֹ.
ג הַלְלוּהוּ שְׁמֵי וָרָחַם הַלְלוּהוּ כָל-כּוֹכָבֵי אוֹר.
ד הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מַעַל הַשָּׁמַיִם.
ה יְהַלְלוּ אֶת-שֵׁם ה' כִּי הוּא צַוָּה וַיִּבְרָאוּ.
ו וַיַּעֲמִידֵם לְעַד לְעוֹלָם חֵק-נֶתַן וְלֹא יַעֲבוֹר.
ז הַלְלוּ אֶת ה' מִן-הָאָרֶץ תִּנְיָנִים וְכָל תְּהוֹמוֹת.
ח אֵשׁ וּבָבֶד שֹׁלֵג וְקִיטוֹר רוּחַ סַעֲרָה עֵשֶׂה דְבָרוֹ.
ט הַהָרִים וְכָל גְּבַעוֹת עַץ פְּרִי וְכָל-אֲרוֹזִים.
י הַחִתִּיהַ וְכָל בְּהֵמָה רֹמֵשׁ וְצִפּוֹר כָּנָף.
יא מְלֹכֵי-אָרֶץ וְכָל לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל-שֹׁפְטֵי אָרֶץ.
יב בַּחֹרִיִּים וְגַם בְּתוֹלוֹת זְקִינִים עִם נְעָרִים.
יג יְהַלְלוּ אֶת-שֵׁם ה' כִּי-נִשְׁבַּע שְׁמוֹ לְבַדּוֹ. הוֹדוּ עַל-אָרֶץ וְשָׁמַיִם.
יד וְיָרֵם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְהַלֶּה לְכָל חַסִּידָיו לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קִרְבוֹ הַלְלוּ-יְהוָה.

טוב לומר נוסח ה"לשם יחוד" שכתב הבן איש חי

(נוהג בעיקר בעדות המזרח):

לשם יחוד קדשך בריך הוא ושכינתה, ברחילו ורחימו ורחימו ורחילו, ליחידך שם אות יו"ד אות ה"א באות נא"ו אות ה"א, ביחודך שלים בשם כל-ישראל, ובשם כל-הנפשות, רוחות ונשמות, המתקיימים אל שרשי נפשנו ורחנו ונשמתנו ומלבושיהם והקרובים להם, שמקלות אצילות בריאה יצירה עשייה, ומכל-פרטי אצילות בריאה יצירה עשייה, הרי אנו מוכנים ומזומנים לקיים מצוות הברכה שתקנו חכמים ז"ל על ראית איגלי דמלבלבי, ויעלה לפניך ה' א-לקינו ואלקי אבותינו, כאלו כוננו בכל-הפנות הראויות לכוון בברכה הזאת וסודותיה, ותהיה חשובה ומקבלת ורצויה לפניך ברכה זו, לברך ולהעלות על ידה כל-ניצוצי הקדשה המעורבים בצומח, וכל-נפשות, רוחות ונשמות, המגלגלות בו. ואתה האל בחדת טובך, ובחסדך הגדול תאיר להם באור פניך, ותשלם ברוחם ותקונם. ברכם טהרם, רחמי צדקתך, תמיד גמלם.
ויהי רצון מלפניך ה' א-לקינו ואלקי אבותינו, שבזכות הברכה הזאת אשר נברך יקיים בנו מאמר: "ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' ", ונקבל שפע עשר הברכות, ככתוב: "ויתן-לך האלקים מטל השמים (חכמה) ומשמני הארץ (בינה), ורב דגן (דעת) ותירש (חסד): יעבדוך עמים (גבורה) וישתחוו לך לאמים (תפארת) הנה גביר (נצח) לאחין (הוד) וישתחוו לך בני אמך (יסוד) ארריך ארור ומברכין ברוך" (מלכות): יהיו לרצון אמרי-פי והגיון לבי לפניך, ה' צורי וגואלי. ויהי נעם ה' א-לקינו עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו.

ברכת אילנות נוסח אשכנז:

ברוך אתה ה' א-לקינו מלך העולם שלא חסר בעולמו דבר וברא בו בריות טובות ואילנות טובים להנות בהם בני אדם

ברכת האילנות נוסח ספרד:

ברוך אתה ה' א-לקינו מלך העולם שלא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם

ואחרי הברכה נוהגים לומר בקשה זו:

יהי רצון מלפניך ה' א-לקינו ואלקי אבותינו, שתעלנו בשמחה לארצנו, ותטענו בגבולנו, ושם נקים מצות תרומות ומעשרות וכל-מצות התלויות בארץ אשר הנחת לאבותינו היא ארץ זבת חלב ודבש, "ארץ נחלי מים, עינת ותהמות יצאים בבקעה ובהר: ארץ חטה ושערה ונפן ותאנה ורמון, ארץ-זית שמן ודבש", כפאשר צויתנו בתורתך על-ידי משה עבדך: אגא ה' למען שמך הגדול, הגדל חסדך עמנו וקים לנו את-הדבר אשר הבטחתנו על-ידי משה עבדך: "ונתתי לשמיכם בעתם, ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פרי: והשיג לכם דבש את-בציר ובציר ישיג את-זרע, ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם": וקים בנו את-הדבר אשר הבטחתנו על-ידי ישעיה נביאך: "ביום ההוא יהיה צמח ה' לצבי ולכבוד, ופרי הארץ לגאון ולתפארת לפליטת ישראל". ונאמר: "ובנו בתים וישבו, ונטעו כרמים ואכלו פריהם": וקים בנו אשר הבטחתנו על-ידי עמוס נביאך: "הנה ימים באים נאם-ה' ונגש חורש בקצר ודרך ענבים במשך הזרע, והטיפו ההרים עסים וכל-הגבעות תתמוגגנה: ושבתי את-שבות עמי ישראל ובנו ערים נשמות וישבו, ונטעו כרמים ושתו את-ינם, ועשו גנות ואכלו את-פריהם": וקים בנו אשר הבטחתנו על-ידי יחזקאל נביאך: "והרביתי את-פרי העץ ותנובת השדה, למען אשר לא תקחו עוד חרפת רעב בגוים". ונאמר: "ועל-הנחל יעלה על-שפתו מזה ומזה כל-עץ-מאכל לא-יבול עלהו ולא-יתם פרו לחדשיו יבכר כי מימיו מן-המקדש המה יוצאים, והיה פרו למאכל ועלהו לתרופה".

א-לקינו ואלקי אבותינו, מלך רחמן רחם עלינו, טוב ומטיב הדרש לנו, שובה עלינו בהמון רחמיך, בגלל אבות שעשו רצונך, בנה ביתך ככתחלה, כונן בית-מקדשך על מכונו, הראנו בבנינו, שמחנו בתקונו, והשב שכינתך לתוכו, והשב פהגים לעבודתך, ולוים לדונכם, לשיכם ולזמרים, והשב ישראל לגויהם. ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך, בשלש פעמי רגלינו בכל-שנה ושנה, ככתוב: "שלוש פעמים בשנה יראה כל-זכורך את-פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר, בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, ולא יראה את-פני ה' ריקם: איש כמתנת ידו, כברכת ה' אלקיך אשר נתן-לך".

ותמלך אתה הוא ה' אלקינו מהרה על כל-מעשיך, בהר ציון משכן כבודך, ובירושלים עיר מקדשך, ככתוב בדברי קדשך: "מלך ה' לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה".

תהילים מזמור קכב

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד: שְׂמַחְתִּי בְּאִמְרִים לִי בֵּית ה' גִּלְךָ.
ב עַמְדוֹת הֵיוּ רַגְלֵינוּ בְּשַׁעֲרֶיךָ יְרוּשָׁלַם.
ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׂחַבְרָה לַה יַחְדוֹ.
ד שָׁשִׂים עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבָטֵי-יְהוָה עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לַהּדוֹת לְשֵׁם ה'.
ה כִּי שָׁמָּה יֵשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפַּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד.
ו שְׁאֵלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִי, אֲהַבְּךָ.
ז יְהִי-שְׁלוֹם בְּחֵילְךָ שְׁלוֹהָ בְּאַרְמֹתֶיךָ.
ח לְמַעַן אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ.
ט לְמַעַן בֵּית ה' א-לקינו אַבְרָקְשָׁה טוֹב לְךָ.

אנא בכח - מיוחס לר' נחוניא בן הקנה

אנא בכת. גדלת ימיך. תתיר צרורה:
קבל רנת. עמך, שגבנו. טהרנו נושא:
נא גבור. דורשי יחודך. כבבת שמרם:
ברכם טהרם. רחמי צדקתך. תמיד גמלם:
חסין קדוש. ברוב טובך. נהל עדתך:
יחיד גאה. לעמך פנה. זוכרי קדשתך:
שועתנו קבל. ושמע צעקתנו. יודע תעלומות:
ואומר בלחש - ברון, שם כבוד מלכותו, לעולם ועד:

*יש שנהגו לאומרה בסדר אחר המובא בסידורים

